

*Historiske noter* indeholder bidrag fra: professor, dr. phil. Kristian Hald (K.H.), arkivar, cand. mag. C. Rise Hansen (C. R.H.), arkivar, mag. art. Grethe Ilsøe (G.I.), bibliotekar, cand. mag. Harald Ilsøe (H.I.), museumsinspektør, mag. art. Svend Nielsen (S.N.), arkivar, cand. mag. Viggo Petersen (V.P.), højskolelærer Kirsten Prange (Ki.P.), overinspektør, dr. phil. Holger Rasmussen (H.R.), museumsdirektør, cand. mag. Peter Riismøller (P.R.), arkivar, cand. mag. Hans H. Worsøe (H.H.W.), arkivar, cand. mag. Paul G. Ørberg (P.G.Ø.) og redaktøren (usigneret).

*Sommerens kursus.* Dansk historisk Fællesforening afholder kursus på Korinth Landbrugsskole på Fyn fra søndag den 3. til onsdag den 6. august. Kurset, der vil omhandle lokalhistorisk indsamling og registrering, har følgende program-punkter: Sognet som enhed og som del af helheden – perspektiver i det lokalhistoriske arbejde. Registrering af sognets oldtidsminder og oldtidsfund. Optegning og indsamling af minder fra den gamle bonde- og fiskerkultur. Undersøgelse af gamle landbygninger. Lokal-museernes rolle i egns- og sognehistorien. Etnologiske interviews og spørgeskemaer. Optegning af dialekter. Stednavneindsamling og registrering. Indsamling af folkeminder. Registrering af sognets erhvervsstruktur på basis af officielle kilder. Fotografisk registrering. De lokalhistoriske arkiver.

Der kræves ikke særlige forudsætning-

er af deltagerne, men kurset er især beregnet for lærere, der medvirker i aftenhøjskole, studiekredse eller lignende fri ungdoms- og voksenundervisning. Prisen for kost og logi er 38 kr. pr. døgn. Desuden betales en kursusafgift på 50 kr., mens de øvrige udgifter vil blive afholdt af DHF med forventet statsstøtte. Indtegning til kurset sker ved skriftlig henvendelse til kursuslederen, arkivar Viggo Petersen, Mjøs, 6230 Rødekro.

V.P.

En systematisk ordnet *indholdsfortegnelse til Personalhistorisk Tidsskrift* 12.–14. r., årg. 1946–1965, udarbejdet af Hans W. Worsøe, er fulgt med 1–2 hft. af tidsskriftets 15. r.s 1. bd., 1966 [udk. 1967].

H.I.

*Kirkehistoriske Samlinger* har i 1967 medsendt et tillæg, der giver en bibliografi over Hal Koch's forfatterskab, som indeholder 538 numre + nekrologer. Af hæftets artikler bør nævnes Olaf Olsens om rumindretningen i romanske landsbykirker, s. 235–257, hvor forfatteren ud fra sine kirkegulvsundersøgelser kan bringe mere viden om placeringen af andre, murede bænke, fontepodier m. m. Ophøjede fontepladser lader de relief-smykkede døbefonte komme langt bedre til deres ret.

H.R.

*Ved professor Johan Schreiners død* (okt. 1967) bringer Norsk historisk tidsskrift

(1968, s. 6–14) en bibliografi over hans forfatterskab. Bibliografien, der spænder over årene 1921–66 og rummer 140 numre, giver et stærkt indtryk af Schreiners indsats som norsk og nordisk middelalderhistoriker.

G.I.

*Historisk metodelære* er emnet for fagkonferencer, som samler nordiske universitetslærere. I serien »Studier i historisk metode« udsendes mødernes foredrag samt korte referater af de påfølgende diskussioner. Den første konference blev holdt i Aarhus 1965, og foredragene: Historisk metode i forskning og undervisning, udsendtes i Jyske Samlinger. Nu foreligger 2. bind i serien: Historiens plass i samfunnsforskningen (Universitetsforlaget Oslo 1967, 10 kr.). Det behandler især spørgsmålet om, i hvilken grad historieforskningen kan drage nytte af problemer, teorier og metoder fra andre discipliner. Flere foredrag behandler forholdet mellem historie og statistik. Professor Birgitta Odén giver en væsentlig oversigt over problemer ved anvendelse af historisk-statistisk materiale, og som et praktisk eksempel sammenholder professor Aksel E. Christensen i en elegant undersøgelse sundtoldsregnskaberne med andre kilder. Resultatet bliver, at disse hyppigt kritiserede regnskaber rehabiliteres som kilde.

*Landsarkiverne som forskningsinstitutioner* hed Arkivarforeningens andet seminar. På det 2 dage lange møde blev der fremlagt konkrete forslag til samarbejde mellem landsarkiverne, blandt andet om at skabe hjælpemidler der kan åbne vanskeligt tilgængelige arkivfonds for benytterne. Man drøftede også hvilken placering arkiverne har – eller burde have – i den historiske forskning. Der var enighed om at søge den forskningsmæssige linje udbygget, og i denne forbindelse

må man meget håbe at der må blive ansat flere »mellemteknikere« til aflastning af det videnskabeligt uddannede personale. Arkivvæsenets samlede budget overstiger ikke udgifterne ved driften af 1½ mellemstort gymnasium, så det er næppe ubeskedent når arkivarer beder om større bevillinger. Seminarets foredrag og drøftelser foreligger i en duplikeret rapport. Et andet konkret resultat af denne sammenkomst er et fællesmøde arrangeret af Arkivarforeningen og Historisk Samfund. Her drøftede man koordinering og samarbejde i dansk historieforskning, og man besluttede at afholde det historikermøde i Odense, som er omtalt andetsteds i Historiske Noter.

*Ørslev kloster* mellem Skive og Viborg er overtaget af Dansk kulturhistorisk Museumsforening. Fra foråret 1969 er der her indrettet et kollegium for kunstnere, videnskabsmænd og andre der har behov for at arbejde og tænke i fred og ro. Vil man støtte Museumsforeningens drift af dette projekt, kan man tegne sig for et årligt bidrag på 25 kr. Adressen er Viborg Stiftsmuseum.

*Spar 84 kr.* Første bind af DANMARK historisk *Billedbog* foreligger nu. Hvert af de 4 bind er på ca. 200 sider tekst og billeder og er indbundet i et smukt, stærkt helbind. 1. bind, oldtid og middelalder, er skrevet af rigsantikvar P. V. Glob og museumsinspektør Erik Kjersgaard, 2. bind, tiden til 1750, af professor Svend Ellehøj og overinspektør Finn Askgaard, 3. bind, 1750–1864, af rigsarkivar Johan Hvidtfeldt og 4. bind, den nyeste tid, af bibliotekar Kristian Hvidt og amanuensis Ole Karup Pedersen. Erik Kjersgaard redigerer alle bindene, og museumsdirektør Jørgen Paulsen står for udvælgelsen af billederne. Værket, der udsendes i løbet af 1½ år, trykkes med støtte af Carlsbergs Mindelegat, og man

kan endnu nå at bestille det til favørprisen, 37,50 kr. pr. bind. Herved sparer man 84 kr. Adressen er Dansk historisk Fællesforening, Ribisvej 7, 2820 Gentofte.

*Ca. 200 historikere* var den 16. og 17. februar 1969 samlet i Odense for at drøfte koordination og samarbejde i dansk historieforskning. Duplikerede rapporter fra 29 institutioner og selskaber om igangværende og planlagt forskning blev forelagt og kommenteret, og fordelt på 8 sektioner drøftede man konkrete forskningsopgaver som for eksempel dansk socialhistorie og udarbejdelsen af et historisk atlas. Der vil senere blive udsendt et trykt referat af diskussionerne på mødet.

*Endnu 3 historikere* er blevet professorer. Som efterfølger for professor C. O. Bøggild-Andersen i Århus er udnævnt universitetsadjunkt Troels Dahlerup; et nyoprettet professorat i Odense er besat med universitetslektor Tage Kaarsted, og et – ligeledes nyoprettet – professorat i Århus med universitetslektor H. P. Clausen.

*Troels Dahlerup* er født 1925. Hans produktion falder især indenfor områderne adels- og kirkehistorie. Der kan således nævnes *Studier i senmiddelalderlig dansk kirkeorganisation*, 1963, og disputatsen *Det danske sysselsprovsti i middelalderen*, fra 1968. Han har desuden bl. a. udgivet *Det kgl. rettertings domme og rigens efterfølgninger I*.

*Tage Kaarsted* er født 1928. Han har ikke mindst beskæftiget sig med nyere politisk historie og har i 1963 skrevet en biografi af Ove Rode. Året efter kom bogen om Regeringskrisen 1957 – en studie i regeringsdannelsens proces og 1968 disputatsen *Påskekrisen 1920*. Han har udgivet *admiral Konows erindringer*.

*Hans Peter Clausen* er født 1928. Han

har specielt arbejdet med metodiske og kildekritiske problemer. Indenfor dette område ligger bogen *Hvad er historie?*, fra 1963. Han har desuden skrevet om sønderjysk historie, for eksempel *Dansk og tysk på Als 1812–48* og har udgivet *Breve mellem hertug Chr. August af Augustenborg, prins Frederik af Nør og grev Ernst Reventlow-Farve*.

*Engelsk arkivvæsen*. I tilslutning til tidligere omtalte registraturer m. v. vedr. arkivalier i engelske arkiver (F og N XXII, 379–82) må gøres opmærksom på, at den 8. årlige beretning om Public Record Office's arbejde for 1966 (udkommet 1967) omtaler den nedsættelse af spærretiden for tilgængeligheden af størstedelen af engelske arkivalier til 30 år, der trådte i kraft 1. januar 1968. Beretningen oplyser derudover bl. a., at genoptrykningen af de vigtige registraturer i serien »Lists and Indexes« er fortsat ved Kraus Reprint Corporation, hvori også udgives ikke tidligere publicerede registraturer. Det er dog åbenbart ikke alt, dette firma har ønsket at udgive; i juli 1965 dannedes derfor i England et »List and Index Society«, der også udgiver fotografiske optryk af Public Record Office's registraturer. Der udsendes til medlemmer 12 bind om året; reproduktionsteknikken er ikke på højde med Kraus Reprint Corporation's, til gengæld ligger priserne også lavere. I 1968 udsendes vol. 25–36. Af de allerede udsendte bind fortjener vol. 8 og 10–12 over privatarkiver (Gifts & Deposits) at blive fremhævet, ligesom vol. 5 (Cabinet Office. Prime Ministers Letters at Windsor).  
C.R.H.

*Bosætningshistorie og pollenanalyse*. I et supplement til Jørn Sandnes' artikel, *Heimen I*, 1967, om bosætningshistorie, henleder Knut Fægri i *Heimen 3*, 1967,

opmærksomheden på pollenanalysens betydning, idet man, når tilstrækkeligt materiale er tilstede, i forbløffende detaljer kan aflæse udviklingen af en egns vegetation og derved menneskets indflydelse på den. Metoden er tilmed først udviklet i Danmark, nemlig af statsgeolog Johs. Iversen i »Landnam i Danmarks Stenalder« (1941).

H.H.W.

*Samarbejde om byhistorie.* I efteråret 1964 holdt den ungarsk fødte historiker Lajos Juhasz, der nu er forskningsstipendiat ved Oslo bymuseum, i Historisk Klubb i Oslo et foredrag betitlet »Byhistoriske problemer«. Med særligt henblik på byernes historie i de sidste 150 år påvises i foredraget, hvorledes geografi, demografi og sociologi kan yde historikerne værdifuld hjælp. Byens område, dens funktioner i forhold i oplandet, dens demografiske struktur, befolkningens aldersmæssige sammensætning, til og fraflytningen, byens fysiognomi samt bydelsforskning er nogle af de problemer, der berøres, idet Lajos Juhasz påpeger vigtigheden af, at historikerne bliver kendt med de andre sociale videnskabers resultater og indleder et samarbejde med disse. Det yderst læseværdige foredrag er trykt i Heimen (1967) XIV p. 177–187.

H.H.W.

*Købstadshistorie i amtsårbøgerne* blev efterlyst af overarkivar Vagn Dybdahl på DHFs årsmøde i Frederikshavn som et led i bestræbelserne for at skabe historisk interesse blandt bybefolkningen. »Fra Ribe Amt« 1967 opfylder dette ønske, idet arkivar Sigurd Rambusch her har skrevet om udvidelsen af Esbjerg havn 1905–1909. I øvrigt adskiller denne årbog sig fra de fleste andre ved fortrinsvis at indeholde nyere stof, således lærer J. K. Jensens minder hovedsagelig om

arbejdet i lærerorganisationer og for sygekassesagen i tiden omkring århundredskiftet samt en artikel om »Mindestenen ved Klelund« for en under sidste krig nedstyrtet RAF-maskine. Artikler om ulvejagt og skovtyveri tilfredsstiller dog også de mere traditionelt indstillede årbogslæsere.

H.H.W.

*Helsingørs bystyre, især finansforvaltningen*, midt i 1500-årene belyses, fortrinsvis ud fra de bevarede regnskaber 1555–58, af Ole Jellingsø i Årb. Frederiksborg 1967, 19–63 med gennemgang af byens indtægter (overvejende skatter og præstепenge) og udgifter, hvorunder udrustningen i fællesskab med andre sjællandske købstæder af et orlogsskib især påkalder sig interesse.

C.R.H.

*Adelshistorien* dyrkes med særlig interesse ved det fynske universitet. En af dettes historikere Søren Mørch offentliggør i Fynske Årbøger 67 (IX, 465–525) »Forsøg på en udredning af Claus Brockenhuis's økonomiske forhold (ca. 1620–1640)«. Afhandlingen har karakter af et programskrift, idet forfatteren ser en udfordring til den historiske forskning i den påfaldende udvikling, at den danske adel, der i hundredåret før 1660 havde haft en rig politisk, kulturel og økonomisk udfoldelse, i 1660 giver sine privilegier fra sig og finder, at det må være en ret nærliggende fremgangsmåde at undersøge nogle konkrete adelsmænds forhold før 1660. Mørch betoner stærkt, at hans undersøgelse først får betydning i sammenhæng med andre tilsvarende; han efterlyser også et arbejde fra lokalhistorisk side med detaljerede undersøgelser af bebyggelses- og ejerforhold i de enkelte sogne i 1500- og 1600-årene.

Claus Brockenhuis's økonomiske forhold belyses ved hjælp af Kancelliets

Brevbøger og de vanskeligere tilgængelige Herredagsdombøger og Rigens dom-bøger. Cl. B. må 1617 have ejt o. 1000 tdr. hartk. og blev hurtigt en rundhåndet kautionist. Fra 1622 begynder da en sej-lads mellem farlige skær; indtil o. 1625 præget af personlig gældsstiftelse, så i nogle år vist af realisation af størstedelen af hans værdier. En hjælp var det, at han fra 1628 blev landsdommer (!) på Fyn, og hans taktik består derefter i at trække anslagene mod ham i langdrag. 1645 får han nådestødet. Da Cl. B. dør året efter, fragår børnene arv og gæld. Det er tydeligt, at der må mange flere lignende undersøgelser til. Mon ikke tiden er inde til kollokvier for interesserede i emnet? herunder også trænede kultur- og lokalhistorikere uden for »leve-brødshistorikernes« kreds. Der må også sættes ind med øget kildeudgivelse (Herredagsdombøger, Kancelliets Brevbøger – 1660, jordebogsmateriale fra o. 1660, Matriklen 1664 og 1688).

C.R.H.

*Den uindførte adel* i Sverige er på ny skrevet i mandtal. Denne kalender, der i sin 13. årgang er redigeret af Johan v. Sydow og Leif Pålsson, indeholder fortegnelser over nulevende personer fra især to grupper af slægter: de der er adelige i udlandet, men som nu bor i Sverige, samt de svenske slægter, der har fået udenlandsk adelskab. Bogen behandler 74 slægter, og af navne, der har særlig interesse i Danmark: kan nævnes: Harbou, Reedtz og Treschow.

*Knaberne i Nordjylland* er et højt interessant folkefærd. Ordet betyder egentlig væbner, men brugtes heroppe om storbønder og lavadelige i flæng og bruges endnu om »overklassen«, »de stuer knaber«. Standsfølelse og slægtsstolthed skortede det ikke på hos de nordjyske kna-

ber; man giftede sig kun nødtigt ind i den almindelige bondestand, men gerne i adelen. Førte også som den slægtsvåben. Endnu i vore dage kan disse slægter skille sig ud socialt. I en lang artikel – »Kjær herreds knaber og deres frænder« – i »Fra Himmerland og Kjær herred« 1967, har Kr. Værnfeldt lagt et stort materiale frem til belysning af dette markerede befolkningslag, fortrinsvis hentet ud af herredstingbøger, landstingsdombøger og lensregnskaber. Det er et drabeligt stof! – man kommer ikke til at kede sig under læsningen. Men det er mere end god historisk fortælling. Det burde kunne være inspirationen til en egentlig historisk-sociologisk undersøgelse af knaberne fra middelalder og til nutid.

P.G.Ø.

*Fiskeriets historie på lokal basis* efterlyses af Stein Tveite i en artikel »Fiskerisøge og bygdesøge 1600–1800« i Heimen 3, 1967. Forfatteren påviser, hvorledes svingninger i forekomsten af forskellige fiskearter og i fiskepriserne har haft betydning for bosætningshistorien og den økonomiske historie. Han stiller en lang række spørgsmål, som endnu er ubesvarede, og viser, hvorledes lokale undersøgelser kan gennemføres ved hjælp af tienderegnskaber, skifteprotokoller, tingbøger, handelsarkiver og retssager om fiskeriredskaber. Var det kun husmændene, der gik på fiskeri eller kombineredes landbrug og fiskeri også hos bønderne i distrikterne langs havet? Hvor kom den sæsonprægede arbejdskraft fra? Hvorledes finansieredes de havgående både? Kom der også folk til fiskeriet inde fra landet? Hvorfor og hvorledes svingede antallet af deltagere i fiskeriet i perioden 1600–1800? osv, osv. Tilsvarende spørgsmål kunne rettes til de danske lokalhistorikere, og først når de er besvaret, kan fiskeriet få den plads i den samlede hi-

historie, som med rette tilkommer den, for som Stein Tveite anfører, gælder det for de allerfleste sider af fiskeriet, at det kun er lokale undersøgelser, der kan give et fuldstændigt billede af denne næringsgren med alle dens afvigelser og nuancer.

H.H.W.

»Døde« skibe (d. v. s. af mandskabet forladte fartøjer) blev i sejlskibstiden ikke sjældent påtruffet drivende i søen eller indstrandet på kysterne. I Årb. Thisted 1968, 3–21 fortæller Rob. Svalgaard nøjternt om sådanne skibes forekomst ved Thy og Vester Han herreds kyst ud fra de af Thisted toldsted 1863–1913 gjorde indberetninger suppleret med oplysninger fra Thisted Amtsavis.

C.R.H.

Udskiftningens historie er hidtil kun lidt udforsket, skønt næppe nogen anden reform har ændret det danske landskab som det, at landsbyernes jorder udskiftedes. I Årbog Frederiksborg 1966 foreligger nu en værdifuld og let tilgængelig studie af Birte Stig Jørgensen over Udskiftningen af krongodset i Nordsjælland, d. v. s. det gamle Frederiksborg og Kronborg amter med henholdsvis 60 og 102 landsbyer (med 633, resp. 694 gårdmænd). Vigtig har for det foreliggende arbejde været kombineringen af Matrikelarkivets materiale med det sjællandske landsarkivs og Landvæsenskontorets (i Rigsarkivet). Det vises nu, at udskiftningen i de to amter – på grundlag af de ældre udskiftningsforordninger fra 1776 og 1781 – var i fuld gang inden nedsættelsen af den lille landbokommission i november 1784 (næsten  $\frac{1}{3}$  af landsbyerne i Gl. Frederiksborg amt og godt  $\frac{1}{4}$  i Kronborg amt var da udskiftede), og at der ikke 1784 kom noget brud, men en videre udvikling ligesom det påpeges, at de tidlige udskiftninger ikke »i væsentlig grad« i teknisk henseende står tilbage

for de efter 1784 udførte. Et af de interessanteste problemer var bøndernes holdning til reformen, og kapitlet herom med fremhævelse af, at også mange bønder var positivt indstillede over for udskiftningen, giver en god korrigering af den traditionelle opfattelse. Man må ønske, at der snart må fremkomme flere studier over emnet fra de forskellige dele af Danmark; ligesom tiden må være inde til egnsvis at fremlægge kildematerialet (kort, udskiftningsforretninger, ansøgninger, indberetninger m. v.) i udgaveform. Formentlig vil også kun publikationer af denne art kunne give tilstrækkeligt gode gengivelser af kortene; her svigter Årbog Frederiksborg.

C.R.H.

Svensk middelalderkeramik. Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien har som Antikvariskt Arkiv 33 udsendt et hefte af Kenneth James Barton: Some Examples of Medieval Glazed Earthenware in Sweden. (40 s + 8 pl. 15 sv. kr.). Titlen er en smule vildledende, idet undersøgelsen kun omfatter dekorerede kander, hovedsagelig forsynet med masker eller andre plastiske dekorationer, og nogle af formerne er endda ret sjældne, således at der på ingen måde er tale om et repræsentativt udsnit af svensk middelalderkeramik. Forfatteren har på 3 museer i Stockholm og Lund undersøgt 80 kander og akvamaniler eller skår heraf. Han giver en temmelig udførlig beskrivelse af de enkelte stykker og forsøger at drage paralleller til udenlandsk, navnlig hollandsk og dansk, materiale. Heftet er velillustreret og interessant læsning, men fundomstændighederne og de arkæologiske undersøgelser nævnes ikke med et ord, og man føler sig i nogen grad ladt i stikken, fordi der under hele gennemgangen ikke gives nogen datering. Mod slutningen er der enkelte antydninger fra sammenligningsmaterialet, men i

bedste kriminalromanstil gives den endelige »opklaring« først i de 3 sidste linier.

S.N.

*En ækel frø* i bunden af ølkruset og et kinesisk eventyr på bunden af suppetallerkenen – det er, hvad man kan opleve, når man interesserer sig for fajance! På Lolland-Falsters Stiftsmuseum befinder sig 275 stykker engelsk fajance; i museets årsskrift 1967 skriver museumsinspektør mag. art. Else-Marie Boyhus om fajancesamlingen og påviser, at størstedelen af den er udgået fra nordengelske fabrikker og ikke fra Staffordshire, hvor man ellers plejer at antage at størstedelen af 19. århundredes eng. fajancer er fabrikeret. Artiklen er rigt illustreret og vedføjet en liste over de engelske fajancefabrikker, der er repræsenteret med stemplede ting i stiftsmuseets samlinger. Desuden findes en litteraturliste. I *Arv og Eje* 1967 har Else-Marie Boyhus uddybet sin afhandling med nok en artikel om specialet: »Nordengelsk fajance med lyserød lustreglasur i Lolland-Falsters Stiftsmuseum«.

Ki. P.

*Jætten Finn i Lund domkirkes krypt* er i det nyeste tolkningsforsøg af Göran Axel-Nilsson i RIG 1967, s. 81–108, blevet til Kristus i dødsriget, og jættekvinde med barnet til Kristus, der udfrier Adam. Bag denne tolkning ligger megen overbevisende lærdom og orientering i ikonografiske problemer, som det er en fornøjelse at følge. Axel-Nilsson har tidligere forsøgt at løse problemet ligesom en hoben andre forskere, der alle anføres i den meget udførlige litteraturoversigt.

H.R.

*Skånes hembygdsförbunds årsbok* 1967 (pris 12 sv. kr.). Denne både m. h. t. topografi og illustrationer overordentlig smukke årbog har som fællesemne

»skånsk väg«. Størst interesse for danske læsere har Thorsten Andersons afhandling »Med Christian IV och hans samtida på Skånes vägar«, der også kaster strejflys over rejseliv og veje i den øvrige del af datidens Danmark. – I årsboken for 1968 findes der en Afhandling af Magnus Lindhagen »Om pluddertorv«. Det er en udførlig beskrivelse af forskellige metoder ved tørvfabrikation med kort over æltetørvfremstillingens udbredelse i Skåne. Dansk materiale er inddraget til sammenligning. bl. a. fra Nationalmuseets etnologiske Undersøgelser.

K.H.

*Missionshistorie i dansk senromansk kalkmaleri* er et spændende tolkningsforsøg af Armin Tuulse i Fornvännen 1967 på at tyde kalkmalerier fra kirkerne i Skibet, Højen, Ål, Hornslet og Sønder Nørå som illustrationer til først og fremmest danskernes missionsvirksomhed i Estland under Valdemar 2. Artiklen er et godt vidnesbyrd om den rigdom også på kulturhistorisk materiale, vi ejer i vore kirkers murmalninger.

H.R.

*Dend Gamle og Navn-Kundig Kiøbstæd Ribe*, Mads Pedersen Rostochs Digt fra c. 1690 har været benyttet af senere Ribe-historikere, bl. a. Terpager. Det har ikke tidligere været trykt i sin helhed, men nu har Historisk Samfund for Ribe Amt ladet det udgive ved Mogens Ben-card. Det har litteraturhistorisk interesse som et af det 17. århundredes topografiske barokdigte på linie med Kingos »Samsøes korte Beskrivelse« (1675) og Elias Naurs »Ære og Takke-Digt til sin gamle Skole-By Holszbroe« (1687). Først og fremmest har det dog betydning ved at være den første nogenlunde indgående beskrivelse af Ribe med en mængde topografiske og kulturhistoriske oplysninger. Hovedstykker er vel afsnittene om

forfatterens skolegang og om fiskeriet ved Ribe, det første benyttet af Bjørn Kornerup i Ribe Katedralskoles Historie, det andet af H. K. Kristensen i Gamle sydvestjyske fiskerlejer. Den smukke bog er forsynet med introduktion, ordforklaringer og kortfattede, men gode noter af udgiveren. – Forhåbentlig vil adskillige lignende udgaver af gamle topografiske beskrivelser, der endnu er uudgivne eller kun tilgængelige i sjældne – og kostbare – tryk, se dagens lys i de kommende år.

K.H.

*En landsbypræsts bogsamling omkr. år 1800.* I sin bog om skifter og testamenter fremhæver arkivar, dr. phil. Johan Jørgensen, at studiet af bogbestanden, der nævnes i skifterne, kan give vigtige kulturhistoriske bidrag samtidig med, at de forhåndenværende bøger ved et skifte kan tegne et billede af deres ejer, som det ellers ikke ville være muligt at danne sig. I »Fra Viborg amt« 1967 har provst em. Anker Vestergård offentliggjort en sådan detailundersøgelse vedr. sognepræsten i Vinkel-Ring, Heinrich Holsts bogsamling. Pastor Holst døde 1806. Samlingen omfattede 109 numre + en del småtryk, der desværre ikke specificeredes i skiftet.

H.H.W.

*Nøden i Norge*, d. v. s. det norske forsyningsproblem i de vanskelige år under Napoleonskrigene, danner baggrunden for den undersøgelse af »Danmark-Norges assuransepolitik fra 1807 til sommeren 1810«, som lektor Johannes Elgvin fremlægger i Norsk historisk tidsskrift (1968, s. 104–32). Undersøgelsen, der beskriver det indviklede spil imellem den norske regeringskommission, kronprinsen (fra 1808 kongen) og administrationen i København i en situation, hvor »alle Formaliteter maa forvises til Helvede« (Fre-

derik 6. til Riisbrigh 22/9 1808) er et interessant bidrag til studiet af forholdet mellem tvillingerigerne.

G.I.

*Den polske indvandring til Lolland-Falster*, som George Nellemann har beskrevet i Lolland-Falsters historiske Samfunds årbog 1967 er udtryk for det etnologiske nutidsperspektiv, hvor direkte udspørgen af meddelere kombineres med iagttagelser i miljøet og får perspektiv gennem det arkivalske materiale. En af hovedinteresserne ved undersøgelsen var selve kulturmødet og hvordan den polske befolkning indpassede sig i det danske samfund. Selv om artiklen fylder hovedparten af årbogen, må den dog betragtes som en foreløbig oversigt, der forhåbentlig følges op med en gennearbejdelse af stoffet, sådan at den polske indvandring til Danmark kan placeres i et større europæisk perspektiv.

H.R.

*Om højskolernes historie* foreligger adskillig værdifuld litteratur, ofte fremkommet ved jubilæer, som nu sidst ved Askovs (anmeldelse se F & N XXIII, 320 ff.). I 1968 var der forløbet 100 år, siden Ingeborg Appel fødtes; datteren Margrethe Christiansen har især ud fra breve fra og til sin moder (samt optegnelser af denne) i bogen »Ingeborg Appel og Askov« (Kristeligt Dagblads Forlag 1967, 224 s.) tegnet et billede af en højskoleskikkelse af usædvanlige dimensioner, oprindeligt kun tænkt til brug for familiekredsen, men heldigvis udsendt tilgængelig for alle (og udkommet i 2 oplag). Det righoldige arkiv, Ingeborg og Jacob Appel efterlod sig, er skænket til Rigsarkivet, således at historikerne fremover vil kunne benytte det; meget herfra vil utvivlsomt til sin tid blive bragt i kildeudgaver i fortsættelse af Roar Skovmands »Højskolens Ungdomstid i Breve«

I-II (1960); men det er værdifuldt, at fru M. C. allerede nu har fremlagt uddrag herfra suppleret med egne bemærkninger, velvidende, at der må gå lang tid, før der kan skrives objektivt, og at en datter vel aldrig kan gøre det om sin moder. Det er en skikkelse af monumentalitet med krav af en strengthed, der i hvert fald på udenforstående kan virke næsten forfærdende, men som også ved sin karakterfuldhed i høj grad påkalder interesse. I et afsluttende kapitel søger datteren at give sit eget billede af sin moder; men også i de ledsagende kommentarer iøvrigt mærkes forståelsen af den enstrenghed, der præger bogens hovedperson, samtidig med at datteren nænsomt peger på de vanskeligheder, den bragte for omgivelserne. Det er livet på Askov, der er det centrale i bogen; men et af bogens mest levende afsnit skildrer Ingeborg Appels ophold i Stockholm 1887-89, hvorfra brevstoffet må være meget givende. Til belysning af forholdet til kæresten, sen. ægtemanden Jacob Appel giver bogen ikke lidt; man forstår den modsætning, der livet igennem måtte være her. Bogen er et kildeskrift af en egen art, en værdifuld introduktion til forståelse af en ualmindelig kvinde.

C.R.H.

*Med skoene i hånden*, på bare fødder som en anden pilgrim, vandrede Johs. V. Jensen mod den by Viborg i sommeren 1890. Denne vandring blev optakten til hans treårige elevtid i den gamle bispestads lærde skole. Om dette og meget mere af biografisk art fortælles i et lille skrift af professor Oluf Friis: »Johs. V. Jensen og Viborg, Latinskoleårene 1890-93«. Den meget smukke lille bog er udgivet af Centralbiblioteket for Viborg Amt i anledning af bibliotekets 50 års jubilæum. Professor Friis' afhandling vil

i udvidet skikkelse indgå i hans to-bindsværk om Johs. V. Jensen.

Ki.P.

*Mere end titlen lover* får man ud af J. Jeppesen Jensens jubilæumsskrift: *Peder P. Hedegaard, Aktieselskab, Nørresundby*. (Nørresundby 1966. Ballermanns Bogtrykkeri.) Det indeholder en meget kyndig redegørelse for handelen med korn og foderstoffer i vort århundrede, tværs gennem krige og kriser, og tal og oplysninger er relevante og klart opstillede. Her er meget en hente for handelshistorien. Kun en enkelt indvending: Vi får at vide, når der har været gode høstår. Hvorfor da ikke også anføre de miserable høstudbytter i katastrofeårene 1917 og 1941 – så meget mere som vi får besked om det lave udbytte i 1947. Et indledende kapitel om Nørresundbys historie røber megen viden. Illustrationerne er velvalgte og fint gengivne. En smuk bog er det. Om personen Peder P. Hedegaard har forfatteren valgt at give en helgenbiografi. Han var ellers bedre værd; en typisk købmand fra liberalismens store periode, opvokset og uddannet i hårde kår, ved evner og flid skaber af en storvirksomhed. Men formatet forsvinder i beskrivelsen af successen. Dog, helheden står over gennemsnittet af jubilæumsskrifter.

P.R.

*Siden sidste hefte* af Fortid og Nutid udkom, er rigsarkivar, dr. phil. Johan Hvidtfeldt fyldt 60 år. Netop denne rubrik – der er et resultat af Johan Hvidtfeldts idérigdom – vil gerne bringe en hjertelig lykønskning og en tak for mange års medarbejderskab; som redaktør af Fortid og Nutid, som medlem af redaktionsudvalget og som forfatter og anmelder.